

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Publikace zahrnuje výsledky čtrnáctého ročníku výběrového šetření *Životní podmínky*, které se uskutečnilo na jaře 2018. Jeho smyslem bylo zmapovat situaci českých domácností v roce 2017 a v době dotazování. Šetření se zaměřuje na sociální a ekonomické podmínky domácností, sleduje mimo jiné i jejich příjmovou situaci. K hlavním výstupům patří informace o podílu osob ohrožených příjmovou chudobou a osob žijících v domácnostech s určitým materiálním nedostatkem.

Průměrné čisté peněžní příjmy domácností meziročně vzrostly ze 172,2 tis. Kč na osobu v roce 2016 na 182,4 tis. Kč v roce 2017, tedy o 6 %. Příjmy rostly jak nominálně, tak reálně, a to o 3,5 %. To znamená, že za své příjmy si mohly domácnosti koupit více zboží. Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se průměrně zvýšily příjmy všem skupinám domácností. Čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily 208,7 tis. Kč na osobu, tedy o 10 tisíc Kč (tj. o 5,4 %) více než v roce 2016. Ještě větší růst zaznamenaly příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 165,6 tis. Kč čistého na osobu za rok, tedy o 7,3 % více než v roce 2016. Absolutně nejvyšší průměrné roční příjmy měly domácnosti samostatně výdělečně činných, a to 203,3 tis. Kč, což je o 9 tis. Kč (4,7 %) více než rok předtím. Příjmy domácností nepracujících důchodců se zvýšily na 156,1 tis. Kč na osobu a rostly tedy (+3,6 %) opět o něco větším tempem než v předchozím roce.

Rok 2017 přinesl některé změny v oblasti sociálního zabezpečení a sociálních dávek. Zvýšila se minimální mzda z 9 900 Kč na 11 000 Kč, důchody stouply v průměru o 308 Kč měsíčně.

Zlepšení finanční situace domácností se projevilo i v tom, jak domácnosti vycházely se svými příjmy. Zatímco v roce 2017 vycházelo se svými příjmy s velkými obtížemi nebo s obtížemi 23,2 % domácností, v roce 2018 to bylo pouze 17,6 % domácností. Nejvyšší podíl domácností, které se svými příjmy vycházely s velkými obtížemi nebo s obtížemi, je u domácností nezaměstnaných (52,5 %), u nichž však tato hodnota meziročně klesla až o 13,9 p.b. Domácnosti samostatně výdělečně činných vycházely s příjmy s obtížemi či velkými obtížemi pouze v 11,3 % případů, což je o 3,3 p.b. méně než v roce 2017. Na druhé straně obecně vzrostl podíl domácností, které vycházely se svými příjmy snadno či velmi snadno, a to z hodnoty 11,2 % na 15,2%. Především domácnosti nezaměstnaných a důchodců výrazně častěji než v předchozím roce uvedly, že vychází se svými příjmy snadno či velmi snadno.

Náklady domácností na bydlení za rok 2018 činily v průměru 5 706 Kč na domácnost a měsíc, tedy stouply oproti předchozímu roku jen velmi mírně. Podíl příjmů, které domácnosti v roce 2018 vynakládaly na bydlení, se během posledních pěti let snižoval, neboť příjmy domácností rostly v průměru rychleji než jejich náklady na bydlení. V roce 2018 tento podíl činil průměrně 15,9 % (meziročně klesl o 0,7 p.b.), nicméně mezi jednotlivými typy domácností nelze přehlédnout významné rozdíly, které se odvíjejí zejména od počtu členů domácnosti a toho, zda žijí ve vlastním nebo pronajatém bytě. U domácností tvořených jedním rodičem s dětmi dosahují průměrné měsíční náklady na bydlení bezmála 7 tis. Kč, což vzhledem k nižším příjmům znamená poměr 26,7 % z jejich příjmů. Jednotlivci žijící v malometrážních bytech sice platí za bydlení obecně méně než je průměr, avšak poměr těchto nákladů vůči jejich čistým příjmům dosahuje např. u osob starších 65 let až 30 %.

S pozitivním trendem vývoje poměru nákladů na bydlení k příjmům souvisí i zlepšení vnímání těchto nákladů jakožto zátěže rodinného rozpočtu. Zatímco v roce 2017 vnímalo náklady na bydlení jako velkou zátěž 21,7 % domácností, v roce 2018 jen 18,9 % domácností. Podíl domácností, které nepovažovaly náklady na bydlení za zátěž, nepatrně vzrostl na 11,4 %. Naproti tomu více než čtvrtina jednotlivců starších 65 let a 37,5 % samoživitelů s dětmi považuje své náklady na bydlení za zátěž. Prakticky desetina českých domácností (440 tis.) platí za bydlení a energie více než 40 % ze svých disponibilních příjmů. Necelé dvě třetiny z nich (285 tis.) bydlí v pronajatém bytě a z toho téměř tři čtvrtiny jsou samostatně žijící důchodkyně (205 tis.).

Míra ohrožení příjmovou chudobou, která se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhla v roce 2018 úrovně 9,6 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2018 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 11 963 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 17 944 Kč/měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 15 552 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let alespoň 25 122 Kč.

Ačkoli peněžní příjmy domácností v průběhu let postupně rostou, samotná míra ohrožení příjmovou chudobou stále osciluje v rozmezí 9 - 10 procent a týká se tak přibližně každého jedenáctého obyvatele České republiky.

Trvale jsou nejvíce ohroženými skupinami nezaměstnaní, domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi a jednotlivci ve věku 65 a starší, a to převážně ženy. Z osob, jejichž převažující

ekonomickou aktivitou v průběhu roku 2017 byla nezaměstnanost, byla v roce 2018 více než polovina (53,2%) ohrožena příjmovou chudobou. Osob z neúplných rodin s dětmi byla příjmovou chudobou ohrožena téměř třetina (30,1 %) a osob z rodin se třemi a více dětmi přes 15 %. Další významně ohroženou skupinou jsou jednotlivci ve věku 65 let a více, u nichž míra ohrožení příjmovou chudobou dosahuje 36,9 %.

Celková míra materiální deprivace vyjadřující podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit některé věci, služby či požitky, se v roce 2018 snížila až na úroveň 2,8 % a nadále si tak uchovává klesající tendenci. Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 3 položky z 9 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil z 9,8 % na 7,8 %. Podíl těch, jejichž domácnostem chyběly 4 a více položek, činil 2,8 %, tedy o 0,9 p. b. méně než v roce 2017. Podobně jako u míry ohrožení příjmovou chudobou patří mezi nejvíce materiálně deprivované nezaměstnaní (20,9%) a osoby z neúplných rodin s dětmi (9 %).

Na zlepšení finanční situace domácností poukazují i snižující se podíly domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit platit pravidelné platby či splátky, dostatečně vytápět svůj byt nebo jíst maso alespoň každý druhý den. Ke snížení míry materiální deprivace nejvíce přispěl především další pokles podílu domácností, které si nemohou dovolit zaplatit týdenní dovolenou všem členům domácnosti či zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun (v roce 2018 to bylo 10 700 Kč). Podíl osob z domácností, které si nemohly dovolit zaplatit všem svým členům týdenní dovolenou, poklesl z 25 % v roce 2017 na 20,7 % v roce 2018, tj. o více než 4 p. b. K obdobnému poklesu došlo u podílu osob, jejichž domácnosti si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj, a to z 28,1 % meziročně na 23,7 % v roce 2018.